

Filozófiai és etikai reflexiók a digitális halhatatlanságról és a kiberthanatológiai perspektíváról

Összefoglalás ♦ *Jelen tanulmány a kiberthanatológia feltörekvő területét vizsgálja, amely a halál, a gyász és a digitális technológiák metszéspontjait kutatja. A digitális halhatatlanságra – az emberi identitás egyes aspektusainak mesterséges intelligencia, virtuális valóság és emlékfeltöltés révén történő megőrzésére és szimulálására – összpontosítva a tanulmány azt vizsgálja, hogyan kérdőjelezi meg ezek az innovációk a halandóság és a gyász hagyományos értelmezéseit. Locke, Heidegger és Kierkegaard gondolati kereteire támaszkodva kritikai elemzést nyújt a halálon túli identitás megőrzésének egzisztenciális és etikai vonatkozásairól. A tanulmány etikai kérdéseket is érint, például az autonómiát, a magánélet védelmét és a gyász árucikké tételét. Az emlékfeltöltő technológiák kapcsolódnak John Locke személyes identitás elméletéhez, amely az önazonosságot az emlékek folytonosságával köti össze; bár a digitális platformok célja ennek a folytonosságnak a megőrzése, kérdéseket vetnek fel a digitálisan újrateremtett identitások hitelességéről, különösen akkor, ha hiányzik a létező tudatosság. A tanulmány kiemeli továbbá a halál elfogadását elkerülő digitális interakciók pszichológiai szempontból káros hatásait. Megvizsgálja, hogyan zavarhatja meg a gyász normális lezajlását a digitális emlékekhez való túlzott ragaszkodás, ami komplikációkhoz, például elhúzódó, komplikált gyászhoz vagy egzisztenciális disszonanciához vezethet. A filozófiai elemzést etikai vizsgálattal ötvözve a tanulmány átfogó képet kíván nyújtani arról, hogyan alakítja át a digitális halhatatlanság az emberek halandósággal, identitással és emlékezettel való kapcsolatát. Óvatosságra int a technológiai innováció és az etikai felelősség egyensúlyának megteremtése érdekében, szorgalmazva az informált használatot, az átlátható beleegyezési kereteket és a kulturálisan érzékeny alkalmazásokat. Ez a megközelítés biztosíthatja, hogy a digitális eszközök tiszteletben tartják az emberi gyász komplexitását, miközben megőrzik az elhunytak méltóságát.*

Kulcsszavak: Digitális halhatatlanság, kiberthanatológia, egzisztenciális szorongás, kétségbeesés, emlékfeltöltés, identitás, etikai kihívások

Philosophical and ethical reflections on digital immortality and the cyberthanatological perspective

Summary ♦ *This perspective article explores the emerging field of cyberthanatology, which examines the intersections of death, mourning and digital technologies. Focusing on digital immortality - the preservation and simulation of aspects of human identity through artificial intelligence, virtual reality, and memory uploading - it explores how these innovations challenge traditional understandings of mortality and mourning. Drawing on the philosophical frameworks of thinkers such as Locke, Heidegger and Kierkegaard, the article critically assesses the existential and ethical implications of digitally preserving identities beyond death. The article also addresses key ethical concerns, including autonomy, privacy and the commodification of grief. Mind-uploading technologies engage with John Locke's theory of personal identity, which links selfhood to the continuity of memory. At the same time, digital platforms aim to preserve this continuity; they raise questions about the authenticity of digitally recreated selves, especially when divorced from embodied consciousness.*

In addition, the article highlights the psychological detriments of avoiding acceptance of death through digital interactions. It examines how prolonged reliance on digital memorialisation can disrupt the normal development of grief, leading to complications such as prolonged grief disorder or existential dissonance.

By integrating philosophical analysis with ethical inquiry, this article provides a nuanced understanding of how digital immortality transforms human relationships with mortality, identity and memory. It calls for a careful balance between technological innovation and ethical responsibility, advocating for informed use, transparent consent frameworks, and culturally sensitive applications of digital immortality technologies. This approach ensures that digital tools recognise the complexity of human grief while respecting the deceased's dignity.

Keywords: digital immortality, cyberthanatology, existential anxiety, despair, memory upload, identity, ethical challenges

Bevezetés: Microsoft és Platón

2020-ban a Microsoft szabadalmi kérelmet¹ nyújtott be egy mesterséges intelligencián (AI) alapuló rendszerre, amely képes chatbotokat létrehozni egyének adatai alapján. Ezeket a közösségi média bejegyzéseiből, hangfelvételekből és üzenetekből nyerik ki. Bár a Microsoft még nem bocsátott kereskedelmi forgalomba ilyen terméket, más vállalatok már kifejlesztettek és bevezettek olyan szoftvereket, amelyek bizonyos mértékig megvalósítják ezt a szabadalmi koncepciót. Ez a technológiai fejlődés mélyreható változást jelez abban, ahogyan az identitás és az emlékezet megőrzésére tekintünk: a digitális halhatatlanság hajnalát². A technológia képessége arra, hogy beszélgetéseket és viselkedésmintákat reprodukáljon, csábító ígéretet hordoz annak érdekében, hogy valaki identitásának egy szeletét megőrizzük a halál után is. Ugyanakkor ez a fejlődés jelentős etikai aggályokat vet fel, beleértve a beleegyezés, az autenticitás és a személyes adatokkal való esetleges visszaélések kérdéseit. Alapvető fontosságú mérlegelni, hogy ez a replikáció valóban tiszteletben tartja-e az elhunytat, vagy inkább kihasználja őt.

A digitális halhatatlanság vizsgálata így időtálló filozófiai vitákat idéz elő a lélek természetéről és annak halhatatlanságáról. Platón *Phaidón* című művében (80b, Burnet, 1903) a lelket örök entitásként fogalmazza meg³, amely elkülönül a testtől, és képes az abszolút igazságok megragadására. Míg a kortárs digitális halhatatlanság technológiai, nem pedig metafizikai keretek között működik, Platón gondolatai arra készítetnek bennünket, hogy szembenézzünk nyugtalanító kérdésekkel:

Vajon egy digitális konstrukció képes-e hűen tükrözni egy személy lényegi valóját, vagy csupán annak halvány mása, pusztá utánezata?

Miközben a digitális halhatatlanság az identitás bizonyos aspektusainak szimulálására törekszik, korlátozza az a tény, hogy kizárólag a hátrahagyott, véges, anyagi adatokra támaszkodik, szemben Platón nézetével, amely szerint a lélek hozzáfér az örök és változatlan

¹ Microsoft Technology Licensing, LLC. (2020). Egy adott személyt ábrázoló beszélgetési chatbot létrehozása (U.S. Patent No. 10,853,717). U.S. Patent and Trademark Office. patents.google.com/patent/US10853717B2/en

² A digitális halhatatlanság az egyén identitásának, emlékeinek vagy személyiségének megőrzésére utal digitális technológiák segítségével, lehetővé téve jelenlétük folytatását a fizikai haláluk után. Ehhez a mesterséges intelligencia (AI), az adat-analitika, valamint a virtuális vagy kiterjesztett valóság területén elért előrehaladását használják, hogy újratelemeljék egy személy személyiségének, gondolatainak és viselkedésének aspektusait. A digitális halhatatlanság többféle formát ölthet, az AI chatbotoktól a kifinomult agyemulációs technológiákig, amelyek mind különböző szintű hűséget és interakciót tükröznek az elhunyt lényével.

³ τὰδε ἡμῖν συμβαίνει, τῷ μὲν θεῷ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτον εἶναι ψυχῇ, τῷ δὲ ἀνθρωπίνῳ καὶ θνητῷ καὶ πολυειδεῖ καὶ ἀνοήτῳ καὶ διαλύτῳ καὶ μηδέποτε κατὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτον αὐτῷ εἶναι σῶμα...a lélek leginkább az istenihez hasonló, halhatatlan, értelmes (értelmileg megragadható), egységes, felbonthatatlan és örökké változatlan (örökké ugyanaz marad), míg a test ezzel szemben leginkább az emberihez hasonló, halandó, sokféle, értelmetlen, felbontható és örökké változó.” (Phaidon, 80b, Fordítás: a szerző.)

igazságokhoz. Platón utánzatkritikái⁴ arra készítetnek bennünket, hogy elgondolkodjunk azon, vajon a digitális halhatatlanság valóban tükrözi-e a valóságot vagy inkább elfedi azt, ezáltal az emberi élet összetettségét pusztá adathalmazra redukálva.

Célkitűzés és szándék

A tanulmány a digitális halhatatlanság pszichológiai, etikai és filozófiai vonatkozásait vizsgálja, figyelembe véve a legújabb technológiai és filozófiai fejleményeket. A kutatás központi kérdése, hogyan kellene alkalmazni ezeket a technológiákat, és milyen következményekkel járhat az örök digitális jelenlét iránti törekvés az emberi létezés torzított értelmezése szempontjából. A digitális halhatatlanság, amelyet egyes kritikusok "digitális zombik felemelkedéseként" (Bassett, 2015) vagy "digitális szellemekként" is emlegetnek, digitális technológiák felhasználását jelenti annak érdekében, hogy megőrizzék, szimulálják vagy rekonstruálják az egyén identitásának különböző aspektusait biológiai haláluk után.

A tanulmány újdonsága abban rejlik, hogy megpróbálja feltárni azokat a filozófiai kérdéseket, amelyeket ezek a fejlemények vetnek fel, beleértve a személyiség, az identitás természetét és az élet és halál közötti határokat a digitális korban.

A kutatás célkitűzései a következők:

- 1 A digitális halhatatlanság kritikai értékelése, új dimenziókat nyitva az egzisztenciális és metafizikai vitákban.
- 2 Az autonómia és a beleegyezés körüli etikai dilemmák vizsgálata, különös tekintettel a digitális személyiségek létrehozására a halál után.
- 3 A digitális halhatatlanság gyászfolyamatokra gyakorolt hatásainak feltárása, különös tekintettel az érintettek pszichológiai állapotára és a társadalmi következményekre.
- 4 A digitális reprezentációk ontológiai státuszának vizsgálata, annak eldöntésére, hogy ezek az emberi identitás kiterjesztéseit jelentik-e, vagy teljesen új létezési formákat alkotnak.

Háttér: technológia és pszichológia

A kiberthanatológia – amelyet egyes kutatók thanatotechnológiának is neveznek – egy interdiszciplináris tudományterület, amely azt vizsgálja, hogyan közvetítik a digitális technológiák a halálhoz és a gyászhoz kapcsolódó gyakorlatokat. A halál, a haldoklás és a gyász

⁴ Platón utánzáskritikája, amelyet különösen *Az állam*-ban fejt ki, filozófiájának alapvető részét képezi, és tükrözi az igazság, a reprezentáció és a valóság közötti kapcsolat iránti aggodalmait. Az utánzást (*mimészisz*) az igazság eltorzításának és a morális, valamint intellektuális romlás potenciális forrásának tekinti.

metszéspontját kutatja a kibertérrel és az online platformokkal, különös tekintettel a közösségi médiára, a virtuális emlékhelyekre és a digitális túlvilági szolgáltatásokra. Emellett figyelembe veszi az új technológiai eszközöket, például a közösségi média platformokat, a mesterséges intelligenciát (AI) és a virtuális valóságot (VR⁵) is.

Ezek a technológiák alapjaiban alakítják át azt, ahogyan az egyének és a társadalmak emlékeznek az elhunytakra, feldolgozzák a gyászt, és részt vesznek az emlékezési rítusokban, új lehetőségeket és kihívásokat kínálva.

2020-ban a dél-koreai Munhwa Broadcasting Corporation (MBC) bemutatta a „*Meeting You*” című dokumentumfilmet, amelyben egy gyászoló anya virtuálisan találkozott elhunyt, hétéves lányának digitális rekonstrukciójával. A virtuális valóság (VR) technológiát felhasználva Jang Ji-sung egy olyan digitális reprezentációval lépett interakcióba, amely külső megjelenésében és hangjában is a lányát idézte meg egy virtuális környezetben. Ez az érzelmileg megterhelő találkozás azt a célt szolgálta, hogy vigaszt és lezárást nyújtson a gyászoló anyának. A dokumentumfilm, amely elérhető a QR-kódon keresztül, jelentős figyelmet keltett, és élénk vitákat váltott ki a VR-technológia gyászfolyamatokban való alkalmazásának etikai vonatkozásairól.

A digitális technológiák és a gyász

A digitális technológiák jelentősen átalakították a gyász folyamatát azáltal, hogy virtuális tereket hoztak létre a veszteség kifejezésére és másokkal való kapcsolattartásra. A közösségi média platformok, például a Facebook és az Instagram⁶ olyan felületekké váltak, ahol a felhasználók emlékeket oszthatnak meg, kifejezhetik gyászukat, és támogatást kaphatnak. Amint azt Marwick és Ellison (2012) rámutattak, a közösségi hálózatok kulcsfontosságú terei lettek a kapcsolatok és a gyász nyilvános megjelenítésének, ahol a gyászolók az érzelmi láthatóság előnyeit a nagy és sokszínű közönség kihívásaival próbálják egyensúlyba hozni. A hálózati nyilvánosság jellemzői – például a replikálhatóság, a skálázhatóság, az állandóság és

⁵ A virtuális valóság (VR) rekreációk olyan környezeteket hoznak létre, amelyek célja, hogy a virtuális térben „életre keltsék” az elhunytakat. Az ilyen szolgáltatásokat nyújtó cégek szerint ezek a rekreációk célja az emlékezés vagy a terápiás támogatás, lehetővé téve az emberek számára, hogy egy szimulált környezetben újra kapcsolatba lépjenek szeretteikkel.

⁶ Az Instagram weboldaláról: „Az emléoldal arra szolgál, hogy megőrizzük valakinek az életét, miután elhunyt. Az emléoldalakká alakított Instagram-fiókok a következő fő jellemzőkkel rendelkeznek: Senki sem tud bejelentkezni az emlékdallá alakított fiókba. Az *Emlékezünk* szó jelenik meg az illető neve mellett a profilján. Az elhunyt személy által megosztott bejegyzések, beleértve a fotókat és videókat, továbbra is elérhetők maradnak az Instagramon, és láthatók maradnak annak a közönségnek, akivel megosztották őket.”

a kereshetőség – formálják azt, hogyan gyászolnak az emberek, és miként kezelik az elhunytak reprezentációját. Az olyan platformok, mint a Facebook, közvetítik a nyilvános gyászt azáltal, hogy hozzáférhető emlékdalakat biztosítanak, ugyanakkor különböző társadalmi csoportok egyesítésével sajátos kommunikációs helyzetet hoznak létre, amely megnehezíti a gyász nyilvános és privát dimenzióinak elkülönítését. Emellett felvetik az emlékdal gondozásának kihívásait, ahol a hozzátartozók és barátok felelősek az elhunyt digitális emlékének megőrzéséért, és ennek során különböző elvárásokkal és társadalmi normákkal kell egyensúlyozniuk. A kutatások arra utalnak, hogy ezek a platformok lehetővé teszik az elhunytal való folyamatos kapcsolat fenntartását, ami segítheti az egyéneket a veszteséggel való megbirkózásban (Marwick & Ellison, 2012). Az online gyásztámogató közösségek emellett lehetőséget adnak a gyászolóknak arra, hogy kapcsolatba lépjenek másokkal, akik hasonló veszteségeket éltek át, elősegítve ezzel a közös gyásztapasztalatok megosztását, amelyek földrajzi határokon is átnyúlhatnak.

Walter és munkatársai (2012) megfigyelték, hogy ezeknek a digitális tereknek a nyilvános jellege etikai bonyodalmakat vet fel, például a gyász kifejezés megfelelő határainak meghatározását, illetve a digitális nyomok tartósságának kérdését, amely akaratlanul is meghosszabbíthatja a gyászt vagy érzelmi megterhelést okozhat. Ezek az újonnan kialakuló online gyakorlatok összefonódnak a halálkutatás alapvető fogalmaival, és ezek mentén jobban megérthetők, például: a halál és a haldoklás elkülönítése a mindennapi élettől, a gyász társadalmi el nem ismerése, a privát gyász, a társadalmi halál, a betegség- és gyásznarratívák, az elhunytakkal való folyamatos kapcsolatok, valamint az elhunytak társadalmi jelenléte. Különösen a közösségi hálózatok képesek átalakítani a haldoklás és a gyász megélésének módját, lehetővé téve, hogy a gyászolók a hagyományos fizikai közösségi rítusok mellett vagy helyett a virtuális térben is kifejezzék veszteségüket. Ezek a platformok kitágítják a gyász közösséget, túlnyúlva a szűk családi körön, és olyanok számára is láthatóvá teszik a gyászfolyamatot, akik korábban nem feltétlenül vettek volna részt benne.

Ezek a digitális terek nemcsak az emlékek megőrzését szolgálják, hanem fontos kérdéseket is felvetnek az egyén halál utáni digitális jelenlétének ellenőrzésével kapcsolatban (Cassidy & Shaver, 2018). Itt kerül előtérbe az **„Elfeledtetéshez való jog” (Right To Be Forgotten, RTBF)**⁷ fogalma. Eredetileg az európai adatvédelmi jog (2016) részeként rögzítették, amely

⁷ Az RTBF (Right to Be Forgotten – Az elfeledtetéshez való jog) egy etikai és jogi elv, amely lehetővé teszi az egyének számára, hogy digitális környezetben kérvényezzék személyes adataik törlését vagy eltávolítását nyilvános- vagy magánnyilvántartásokból. Ez a jog az internet tartóssága által felvetett kihívásokra reagál, ahol a

lehetővé teszi az egyének számára, hogy kérjék személyes adataik eltávolítását online platformokról, így nagyobb kontrollt biztosítva digitális örökségük felett. Bár ez a jog elsősorban az élőkre vonatkozik, annak elhunyt személyekre gyakorolt hatása összetett. A családtagok például kérhetik bizonyos digitális nyomok törlését az adatvédelem érdekében, vagy azért, hogy elkerüljék a múlt tartalmával való fájdalmas találkozásokat, míg mások a digitális jelenlét állandóságát támogathatják, emlékezési céllal. Az ezen nézőpontok közötti feszültség rávilágít a digitális túlvilág kezelésével kapcsolatos, folyamatos etikai és jogi vitákra.

A gyász AI-alapú digitális halhatatlanság általi elkerülésének pszichológiai hátrányai

A „Deadbotok”⁸ és más digitális technológiák használata, amelyek célja az elhunyt szeretteinkkel való interakciók szimulálása, jelentős pszichológiai kockázatokat hordoz magában, különösen akkor, ha ezek a technológiák lehetővé teszik az egyének számára, hogy elkerüljék a veszteség valóságával való szembenézést.

A Cambridge-i Egyetem egyik tanulmánya⁹, amely Hollanek et al. (2024) munkájára hivatkozik, rámutat arra, hogy az ilyen mesterséges intelligencián alapuló rendszerek pszichológiai károkat okozhatnak azáltal, hogy lehetőséget adnak a felhasználóknak, hogy beszélgetéseket folytassanak az elhunytak digitális reprezentációival. A tanulmány szerint ez a fajta interakció megnehezítheti a gyászfolyamat természetes lezárását, fenntarthatja a tagadás állapotát, sőt, hozzájárulhat az érzelmi függőség kialakulásához is. Különösen aggasztó, hogy ezek a rendszerek képesek lehetnek a gyászolók manipulálására vagy kereskedelmi célú befolyásolására, miközben a felhasználó úgy érzi, egy szeretett személlyel kommunikál. Ez olyan „nem kívánt digitális kísértéseket” idézhet elő, amelyek akadályozzák a természetes

megosztott személyes adatok gyakran határozatlan ideig elérhetőek maradnak. Az RTBF célja az adatvédelem, a magánélet és az autonómia egyensúlyának megteremtése, szemben a véleménynyilvánítás szabadságának és a közérdek elveinek versengő követelményeivel. Ezt a jogot később az Európai Unió Általános Adatvédelmi Rendelete (GDPR) kodifikálta (Regulation (EU) 2016/679), különösen a 17. cikkben, amely a Törléshez való jog („Elfeledtetéshez való jog”) címet viseli (Koops et al., 2011).

⁸ A „Deadbotok” vagy „Griefbotok” mesterséges intelligencia által működtetett chatbotok, amelyek az elhunyt személyek nyelvi mintázatait és személyiségjegyeit próbálják meg utánozni digitális lábnyomaik felhasználásával. Ezek a szolgáltatások, amelyeket már néhány vállalat kínál, az „utóéletipar” kialakulóban lévő részét képezik, és egy újfajta „posztmortem jelenlétet” képviselnek. Az olyan AI-platformok, mint például a ChatGPT, alkalmazhatók emlékböjtök létrehozására. Ezek a botok az elhunyt személyek beszélgetési stílusát imitálják, személyes adatokra támaszkodva digitális reprezentációkat hoznak létre, amelyek azt az illúziót keltik, mintha az elhunyt még mindig élne. Az interakciók szimulálása során úgy tűnik, mintha semmi nem változott volna, mintha a halál meg sem történt volna. Például a ChatGPT-alapú alkalmazások (mint például a Replika, Eternime, HereAfter, Rememory, hogy csak néhányat említsünk) képesek személyre szabott emlékeket létrehozni azáltal, hogy feldolgozzák az elhunyt személy üzeneteit, e-mailjeit és közösségi média tartalmait.

⁹ University of Cambridge. (2024, May 9). *Call for safeguards to prevent unwanted hauntings by AI chatbots of dead loved ones*. Retrieved January 29, 2025, from <https://www.cam.ac.uk/research/news/call-for-safeguards-to-prevent-unwanted-hauntings-by-ai-chatbots-of-dead-loved-ones>

gyászfolyamatot. A gyász – mint összetett pszichológiai és érzelmi folyamat – megköveteli a halál elfogadását és a veszteség integrálását az egyén életébe. A „gyászbotokra” való támaszkodás az elhunytal való kapcsolat fenntartása érdekében gátolhatja ezt a természetes előrehaladást, többféle pszichológiai ártalmat okozva.

Kóros gyász és elhúzódo gyászolás

A gyászfolyamatot a pszichológiai szakirodalom általában adaptív válaszként értelmezi, amelynek célja, hogy az egyén érzelmileg és kognitívan alkalmazkodni tudjon a veszteséghez, vagyis a szeretett személy végleges elvesztéséhez (Worden, 2018). Ez a folyamat magában foglalja a veszteség elfogadását, az érzelmek feldolgozását, az élet újrarendezését az elhunyt nélkül, valamint az új kapcsolatok kialakítását, miközben az emlékezetes kötődés fenntartható formáját is keresi. Mind a klasszikus, mind a modern gyászmodellek hangsúlyozzák, hogy az elfogadás és az adaptáció szakasza kulcsfontosságú a továbblépéshez, mivel ezek teszik lehetővé a veszteség integrálását és az élet újrarendezését. Az elhunytal való digitális interakciók, például a Deadbotok használata, azonban olyan jelenlét-illúziót teremthetnek, amely fenntartja a tagadás állapotát, és érzelmileg az elhunythoz köti az egyént, ezáltal akadályozva a gyászfolyamat előrehaladását.

Amint azt Prigerson et al. (2005, 2009, 2010) és Stroebe et al. (2017) is kiemelték, ez a mesterséges folytonosság hozzájárulhat a komplikált gyászzavar (*Prolonged Grief Disorder, PGD*) kialakulásához, amely az International Classification of Diseases, 11th revision szerint¹⁰ olyan állapot, amelyet az elhunyt iránti tartós vágyakozás, érzelmi eltompulás és jelentős nehézségek jellemeznek a veszteség feldolgozása és az élet normális menetének helyreállítása terén. Ezt a jelenséget részletesen leírják Szuhany et al. (2021) és Shear (2015) is. Az AI-reprezentációk erősíthetik az *elkerülő viselkedést* (*Avoidance Behaviour*), mivel olyan érzelmi mankóként szolgálhatnak, amely lehetővé teszi a gyászolók számára, hogy elkerüljék a halál valóságával való szembenézést. Ez az elkerülés gátolja azokat az alapvető kognitív és érzelmi feldolgozási folyamatokat, amelyek szükségesek a gyógyuláshoz és az elfogadáshoz (Lundorff, 2017).

Érzelmi függőség és kötődés

Bár Ainsworth és Bowlby alapvető munkáikat a kötődésről, a veszteségről és a gyászról jóval a mesterséges intelligencia megjelenése előtt írták (Ainsworth, 1978; Bowlby, 1980),

10

meglátásaik az érzelmi függőségről és a kötődésről ma is relevánsak (Cassidy & Shaver, 2018). Az AI-alapú emlékmegőrző eszközök, például az elhunyt szerettekkkel való interakció szimulálására tervezett chatbotok komoly aggodalmakat vetnek fel az érzelmi függőség kialakulásának lehetősége miatt. Bár ezek az eszközök kezdetben vigaszt nyújthatnak, elősegíthetik az AI-reprezentációkhoz való túlzott kötődést, ami megzavarhatja a gyászfolyamatot és gátolhatja az új, egészséges kapcsolatok kialakulását. Ez a függőség továbbá elszigetelheti az egyént azoktól az alapvető társas támogatói hálózatoktól, amelyek elengedhetetlenek az érzelmi gyógyuláshoz. Szakértők figyelmeztetnek arra (Hollanek & Nowaczyk-Basińska, 2024; Stokes, 2021), hogy az AI-chatbotokra való támaszkodás megakadályozhatja az egyéneket abban, hogy szembenézzenek veszteségük valóságával, végső soron késleltetve az elfogadás és a felépülés folyamatát. Ezek az interakciók hitelességükben is hiányosak: mivel szimulációról van szó, az AI nem képes visszaadni az emberi kapcsolatok spontán, mély és kiszámíthatatlan természetét. Kutatások szerint az AI-alapú gyásztámogató rendszerek bár kezdetben vigaszt nyújthatnak, hosszú távon frusztrációt és kiábrándultságot eredményezhetnek, amikor a gyászolók szembesülnek a technológia érzelmi korlátaival (Hollanek & Nowaczyk-Basińska, 2024). Ez a felismerés tovább bonyolíthatja a gyászfeldolgozást, különösen, ha az egyén az AI-interakciókra hagyatkozva próbálja fenntartani a kapcsolatot az elhunyttal.

A jelentésalkotási folyamatok megszakítása

Amint azt Stroebe és Schut (1999, 2010, 2017) bemutatták, az egészséges gyász egyik kulcsfontosságú eleme az értelem- és jelentéskeresés a veszteségben. A gyással való megküzdés kettős folyamatmodellje szerint az egyének folyamatosan ingadoznak a veszteségre fókuszáló és az élet folytatására irányuló tevékenységek között. Az AI-alapú interakciók megzavarhatják ezt a természetes oszcillációt a veszteségorientált és a helyreállító megküzdési stratégiák között. Az AI-botra való gyakori támaszkodás az egyént a veszteségorientált megküzdés állapotában rögzítheti, figyelmét a veszteség fájdalmára összpontosítva, miközben akadályozza azokat a helyreállító tevékenységeket, amelyek elősegíthetnék az alkalmazkodást és a személyes fejlődést.

Ezenkívül a gyászfolyamat gyakran igényli az identitás újraértelmezését az elhunyt hiányában (Field et al., 2015). Az AI segítségével fenntartott mesterséges kapcsolat akadályozhatja az egyéneket abban, hogy integrálják a veszteséget fejlődő önazonosságukba, ami érzelmi stagnáláshoz vezethet, és bonyolíthatja a gyógyulás folyamatát.

Fokozott egzisztenciális szorongás

A halandósággal való szembenézés elkerülése az AI-szimulációkon keresztül paradox módon fokozhatja az egzisztenciális szorongást. Martin Heidegger „halálhoz viszonyuló lét” (*Sein-zum-Tode*) koncepciója arra irányítja a figyelmet, hogy a halandóság egzisztenciális elfogadása nem pusztán biológiai tény, hanem az autentikus létezés alapvető feltétele¹¹. Heidegger számára a halál nem elsősorban egy jövőbeli esemény, hanem a létezés azon módja, amelyben az egyén saját végességével szembesül. Ebben az értelemben az AI által lehetővé tett haláhtagadás – például a digitális halhatatlanság illúziója – alááshatja azt a létmódot, amelyben az ember képes felismerni és elfogadni saját végességét. Ez az elkerülés kognitív disszonanciát idézhet elő: az egyén egyszerre ismeri el a halál véglegességét, miközben úgy viselkedik, mintha technológiai eszközökkel meghaladható lenne az. *Sein-zum-Tode* horizontjában ez az ellentmondás nem csupán pszichológiai zavar, hanem az autentikus lét lehetőségének elvesztését is jelenti.

Az egzisztenciális pszichológia – különösen Yalom (1980) munkássága – és a Terror Management Theory (TMT) arra hívják fel a figyelmet, hogy a halandóság tudatos elkerülése vagy elfojtása nemcsak hogy nem enyhíti az egzisztenciális szorongást, hanem éppen annak fokozódásához vezethet, mivel a halál realitása ily módon nem kerül feldolgozásra, hanem tudattalan szinten tovább hat. A halál elkerülésére szolgáló stratégiák megzavarhatják az egyén belső világát, mivel az egzisztenciális szorongás nem kerülhető el pusztán technológiai eszközökkel, hanem annak tudatos feldolgozása szükséges az autentikus élethez.

Az eltemetetlen családi konfliktusok is felerősödhetnek az elhunyt AI-replikáinak elérhetősége miatt. A családtagok gyakran eltérően viszonyulnak az ilyen technológiák használatához: míg egyesek vigaszt találnak az AI-val való interakcióban, mások tiszteletlenségnek vagy az elhunyt hiteltelen reprezentációjának tarthatják azt, ami nézeteltérésekhez és feszültségekhez vezethet. A gyász gyakran kollektív folyamat a családokban, ahol a közös rituálék és a kölcsönös támogatás kulcsfontosságú szerepet játszik a gyógyulásban (Parkes, 2006). Az AI-interakciók azonban elszigetelhetik az egyéneket a saját megküzdési mechanizmusaikban, ami potenciálisan megzavarhatja a közös gyászfolyamatokat, gyengítheti a családi kötelékeket, és hozzájárulhat az egzisztenciális szorongás fokozódásához.

¹¹ Martin Heidegger *halálhoz viszonyuló lét* (*Sein-zum-Tode*) fogalma, amelyet *Lét és idő* (1927) című művében fejt ki, hangsúlyozza, hogy a halandóság elismerése elengedhetetlen az autentikus élethez. A halál mint végső és elkerülhetetlen lehetőség, az emberi létezés formálja azáltal, hogy sürgetést és értelmet ad az életnek. Ennek a valóságnak a szembesítése lehetővé teszi az egyének számára, hogy túllépjenek a figyelemelterelő tényezőkön és a társadalmi konformitáson, elősegítve a szándékos, céltudatos életvezetést. Heidegger szerint a halál valóságának elkerülése nem-hitelességhez vezet, míg annak elfogadása mélyebb létezés- és önmegértést, valamint személyes beteljesülést eredményez.

Filozófiai reflexiók a digitális halhatatlanságról

Filozófiai szempontból a kiberthanatológia alapvető kérdéseket vet fel a digitális maradványok ontológiájával kapcsolatban. Vajon az olyan digitális nyomok, mint a közösségi média profilok vagy az AI által létrehozott replikák, csupán az elhunytak reprezentációi, vagy ezek valamilyen módon az egzisztencia folytatásának tekinthetők? A digitális halhatatlanság nem csupán az emlékezés módját alakítja át, hanem egy új, valójában mesterséges identitást is létrehoz, amely nem a valódi *én* folytonosságán, hanem a technológiai rekonstrukción alapul. Ez a folyamat átírhatja az élet és halál közötti határvonal filozófiai értelmezését, hiszen a halál véglegességének elmosásával megváltoztathatja az egyének halandósághoz való viszonyát. Ha a technológia lehetővé teszi a halál utáni (posztumusz) interakciót, az alapjaiban érinti azt a kérdést, hogy mit tekintünk személyes jelenlétnek, illetve meddig terjed az identitás és a létezés fogalma.

Az elme feltöltése és Locke személyes identitáselmélete

Az elme feltöltése¹² (Mind Uploading) egy olyan hipotetikus folyamat, amelynek során egy személy elméjének tartalmait, például emlékeit, személyiségét és tudati folyamatait az agy fizikai struktúrájának és működésének letapogatásával digitális rendszerbe helyezik át. Ezáltal az egyén tudatát, emlékeit és személyiségét egy számítógépben replikálják, mintha „digitális másolatot” hoznának létre. Ez a folyamat olyan információk rögzítését és digitalizálását foglalja magában, mint a személyes élmények, gondolatok, érzelmek és viselkedésminták, fejlett technológiák – például mesterséges intelligencia, neurális interfészek és adat-analitikai rendszerek – segítségével. Az elme feltöltése központi szerepet játszik a digitális halhatatlanság koncepciójában is, amelynek célja az egyéni identitások megőrzése és a halál utáni interakciók lehetővé tétele digitális vagy virtuális médiumokon keresztül. Bár az emberi memória neurobiológiai szintű teljes replikációja továbbra is spekulatív, a jelenlegi projektek, mint például az adatok aggregálásán és szimuláción alapuló rendszerek, közelítik ezt a folyamatot.

¹² Az úgynevezett *Teljes Agy Emuláció* (Whole Brain Emulation, WBE) egy specifikus és technikai kifejezés, amelyet gyakran használnak tudományos és filozófiai diskurzusokban. Ez az agy struktúrájának és aktivitásának digitális vagy szintetikus szubsztrátumban történő replikálási folyamatára utal, az eredeti agy kognitív funkcióinak újrateremtése céljából. Bár az agy emulációja továbbra is elméleti koncepció, olyan projektekből, mint a Blue Brain Project és a Human Brain Project, azon dolgoznak, hogy feltérképezzék és szimulálják az emberi agy működését. Ezek az erőfeszítések alapot teremtenek a digitális halhatatlanság potenciális alkalmazásaihoz (Sandberg, A. & Bostrom, N., 2008). Az ilyen elképzelések különböző filmekben is megjelentek, például a *Transzcendens* (2014) vagy a *Chappie* (2015) című alkotásokban.

John Locke személyes identitáselmélete, amelyet az *Értekezés az emberi értelemről* (*An Essay Concerning Human Understanding*, 1689) című művében fejtett ki, értékes perspektívát kínál a tudat digitális megőrzésének megértéséhez. Locke szerint az önazonosság alapja az emlékezet folytonossága: az egyén önérzete nem a fizikai testhez vagy a lélekhez kötődik, hanem ahhoz a képességéhez, hogy felidézze múltbeli tapasztalatait, és narratív koherenciát tartson fenn az idő múlásával. Locke számára az emlékezet folytonossága az identitás sarokköve.

Az elme feltöltésének tanulmányozása – például az orosz „2045 Initiative” vagy az ausztrál „Virtual Minds” (University of Western Australia) programok – közvetlenül kapcsolódik Locke gondolataihoz azáltal, hogy megkísérlik az egyén emlékeinek megőrzését és továbbvitelét biológiai életének határain túl. Amennyiben a digitális platformok képesek lesznek tárolni és szimulálni az emlékeket, olyan identitás-látszatot teremthetnek, amely összhangban áll Locke emlékezet-folytonosságra helyezett hangsúlyával. Ilyen példák az AI-alapú emlékmegőrző projektek, mint a *HereAfter AI* vagy az *Eternime*, amelyek személyes adatokat gyűjtenek össze az egyén identitásának szimulálására, lehetővé téve, hogy narratíváik a halál után is folytatódjanak.

Locke elméletének kritikai megközelítése az elme digitalizálásának határaitól

Locke elmélete azonban kritikai reflexióra is késztet az elme digitalizálásának határaival és hitelességével kapcsolatban. Locke szerint a személyes identitás folytonossága azon alapul, hogy egy tudatos szubjektum képes felidézni és integrálni múltbeli tapasztalatait egy koherens narratívába. Ugyanakkor ez a folytonosság az élet során is sérülhet, például a szellemi leépüléssel járó állapotokban, vagy amikor az emlékezés és a szokások változásával maga az identitás is átalakul. Ez felveti a kérdést, hogy a digitálisan rekonstruált identitás mennyiben tükrözheti az egyén valóságos és folyamatos önazonosságát, különösen, ha az eredeti tudat és tapasztalati kontextus hiányzik.

Megkérdőjelezhető ezeknek a digitális reprezentációknak a hitelessége is. Az emlékezet-feltöltési technológiák nagymértékben az adatok aggregálására támaszkodnak, gyakran csak szelektív vagy gondosan összeválogatott részleteket rögzítve az egyén tapasztalataiból. Locke hangsúlyozza a narratív koherencia fontosságát az identitás kialakításában, ám a digitális rendszerek nehezen tudják hitelesen visszaadni az emberi emlékezet folyékony és folyamatosan változó természetét. Ez a folyamat statikus vagy torzított digitális identitások létrehozásához vezethet, amelyek nélkülözik az emberi élet gazdagságát és komplexitását. Az ilyen reprezentációk végső soron csupán a folytonosság illúzióját nyújthatják.

Az identitás természete és az AI reprezentációk

Az emberi identitás egy sokrétű konstrukció, amely magában foglalja a személyiséget, az értékeket, a kapcsolatrendszert és azt az élményt, hogy valaki önmagát egyedi egyéniségként éli meg. Paul Ricoeur kiemeli az identitás narratív dimenzióját, mely szerint az egyén lényege azokban a történetekben rejlik, amelyeket saját tapasztalataiból konstruál, valamint azokban a jelentésekben, amelyeket ezekből az élményekből merít (Ricoeur, 1992). Heidegger ugyan nem a narratív identitás fogalmát használja, de hangsúlyozza, hogy az autentikus identitás a saját létezésünkkel és halandóságunkkal való hiteles szembenézésben gyökerezik (Heidegger, 1927/1962).

Ezzel szemben az AI-alapú rekonstrukciók korlátozottak az általuk feldolgozott adatokra támaszkodva. Ezek a rendszerek képesek utánozni a beszédmintákat, viselkedési szokásokat és preferenciákat, ám nem képesek valóban megérteni vagy integrálni az egyén átélt tapasztalatainak mélységét és folytonosságát. Az AI-replikák gyakran fragmentált és statikus identitásábrázolásokat hoznak létre. Például egy elhunyt személy szimulálására tervezett AI-alapú chatbot ugyan képes válaszokat generálni rögzített adatok alapján, de nem tud érdemben alkalmazkodni új kontextusokhoz, és nem rendelkezik öntudattal. Ez a jelenség bizonyos értelemben hasonlítható egy elhunyt szerző regényeihez, amelyek ugyanúgy statikus formában maradnak fenn, és nem képesek a szerző halála után keletkezett új kontextusokra reagálni. .

Kutatók, például Stokes és Deletion (2017), azt állítják, hogy ezek a rekonstrukciók lényegükönél fogva leegyszerűsítők, mivel csupán felszínes megközelítést nyújtnak az elhunyt személyiségének. Bár képesek lehetnek a személyiség külsődleges megnyilvánulásait szimulálni, nem tudják megtestesíteni az emberi lét immateriális aspektusait, mint például a tudatosságot, a spontaneitást vagy a morális felelősségvállalást.

Az ilyen rekonstrukciók hitelességét tovább rontják az AI-algoritmusokban¹³ rejlő értelmezési torzítások is. Azok a döntések, amelyek meghatározzák, hogy milyen adatokat integráljanak, hogyan priorizálják az egyes tulajdonságokat, illetve miként töltsék ki a digitális archívumok hiányosságait, gyakran a fejlesztők és felhasználók szubjektív szűrőin keresztül születnek meg. Ezek a torzítások felvetik a kérdést: vajon az AI-rekreációk valóban az egyént

¹³ Az algoritmikus torzítás olyan szisztematikus és ismétlődő hibákra utal a számítógépes algoritmusokban, amelyek igazságtalan vagy diszkriminatív eredményeket hoznak létre, gyakran tükrözve a tréningadatokban meglévő társadalmi előítéleteket. Ez egyenlőtlen bánásmódhoz vezethet olyan tényezők alapján, mint a társadalmi-gazdasági helyzet vagy a rassz.

tükrözik, ahogyan az életében volt, vagy csupán egy gondosan összeválogatott, szerkesztett verzióját jelenítik meg?

A halandóság és az én szintézise

Kierkegaard szerint a halandóság az emberi lét egyik meghatározó aspektusa, hiszen a halállal való szembenézés az autentikus önmagunk kialakulásának kulcsfontosságú mozzanata (Kierkegaard, 1849/1980). A halál olyan határvonal, amely arra kényszeríti az egyént, hogy szembenézzon a lét, az identitás és az élet értelmének végső kérdéseivel. Ez a konfrontáció nem csupán egy elkerülhetetlen esemény, hanem az önazonosság kialakulásának katalizátora, amely hozzájárul az autentikus élet megéléséhez (Kierkegaard 1849/1980, Stewart 2011).

A digitális avatárok és más hasonló technológiák azonban megzavarják ezt az egzisztenciális konfrontációt azáltal, hogy az örökkévalóság és a folytonosság illúzióját kínálják. Amikor az „én” bizonyos aspektusai – például emlékek, gondolatok vagy viselkedésminták – digitális formában „tovább élhetnek”, az egyének hajlamosak elkerülni saját végességük tudatosítását. Ez az elkerülés azonban súlyos következményekkel járhat, mivel az önazonosság szintézise – vagyis az „én” véges és végtelen dimenzióinak integrálása – csak akkor lehetséges, ha az egyén képes elfogadni a halált és az általa szabott határokat.

Kierkegaard szerint az emberi létezés lényege éppen abban rejlik, hogy folyamatosan küzdünk az élet végességével, miközben törekszünk a végtelen, transzcendens értelem megragadására. Ez a feszültség teremti meg az autentikus önazonosság lehetőségét. A digitális halhatatlanság viszont, azáltal hogy látszólag megszünteti a halál véglegességét, megtöri ezt a szintézist, és az „én” fragmentáltá, hiányossá, sőt nem-autentikussá válik (Mooney, 2016).

Végső soron a halál elfogadása nem csupán egy biológiai realitás tudomásulvétele, hanem az emberi lét mélyebb értelmének felismerése is. A digitális öröklét ígérete, bármennyire is csábító, azt a veszélyt hordozza magában, hogy kiüresíti az emberi tapasztalat lényegét, elzárva az egyént azoktól az egzisztenciális kihívásoktól, amelyek az önazonosság valódi formálói. Kierkegaard szemszögéből a digitális halhatatlanságot kritikai vizsgálatnak kell alávetni, figyelembe véve annak technológiai implikációit és az emberi szellemre gyakorolt hatásait. A digitális halhatatlanság iránti törekvés mögött gyakran egy mélyebb egzisztenciális szorongás húzódik meg: az ember vonakodása elfogadni saját halandóságának korlátait, valamint a transzcendens értelem iránti függőség keresése (Galvão et al., 2021).

Sartre és a halál mint az abszolút határ

Jean-Paul Sartre tovább árnyalja ezt a kérdést azzal, hogy a halált az emberi lét végső határaként határozza meg: egy olyan abszolút megszakadásként, amely után már semmilyen további létlehetőség nem következik. Sartre szerint a halál nem csupán egy esemény az életben, hanem annak végleges lezárása, amelyet a tudat nem képes teljes mértékben megragadni vagy meghaladni. Míg Kierkegaard a halandóságot spirituális összefüggésben vizsgálja, Sartre az egzisztenciális véglegességre helyezi a hangsúlyt. Ennek fényében a digitális halhatatlanság iránti vágy szembesül azzal a filozófiai paradoxonnal, hogy minden próbálkozás, amely a halál meghaladására törekszik, valójában tagadja annak végleges és visszafordíthatatlan természetét.

Az *A lét és a semmi* (L'Être et le Néant 1943) című művében Sartre a halált egy abszolút jelenséggént kezeli, amely hasonló a születéshez abban az értelemben, hogy mindkettő az emberi lét végső határfeltételeit jelenti. Egzisztenciális fenomenológiája szerint a halál nem olyan esemény, amelyet az egyén közvetlenül megélhet vagy tudatosan integrálhat, mivel éppen a tudatosság megszűnését jelzi. Míg más tapasztalatainkra visszatekinthetünk, elemezhetjük vagy anticipálhatjuk őket, addig a halál csak közvetetten közelíthető meg: azáltal, hogy tudatában vagyunk annak elkerülhetetlenségének. Sartre úgy véli, hogy a halál abszolút jelenség, mert végleg lezárja az egyén „létprojektumát” (*le projet d'être-t*), befagyasztva a személyiség fejlődését az addigi tapasztalatok összességében, bármiféle további átalakulás vagy önmeghatározás lehetősége nélkül. Ez az, amit Sartre a lehetőség semmitése (*l'impossibilité de possibilité*) definiál: egy olyan állapotként, amely minden potenciált érvénytelenít. Míg a születés az emberi lét kezdete, addig a halál annak végső tagadása, rávilágítva Sartre azon nézetére, hogy „a lét megelőzi az esszenciát”, és hogy az élet értelme nem a halálban nyer kinyilatkoztatást, hanem az élet során jön létre.

Az egzisztenciális pszichológia és a halhatatlanság paradoxona

Az egzisztenciális pszichológia – olyan kiemelkedő gondolkodók, mint Rollo May és Irvin Yalom munkásságán keresztül – az emberi lét alapvető kérdéseivel foglalkozik: halál, szabadság, értelemkeresés és az egzisztenciális szorongás kezelése. Irvin Yalom (1980), az egzisztenciális pszichológia egyik vezető alakja úgy érvel, hogy a halál tudata az egzisztenciális szorongás elsődleges forrása.

Az egzisztenciális pszichológia nézőpontjából a digitális halhatatlanság egy paradoxont teremt: egyfelől lehetőséget kínál arra, hogy enyhítse a halálfélelmet, ezzel csökkentve az egzisztenciális szorongást. Másfelől azonban alááshatja azokat a feltételeket, amelyek az életet értelmessé teszik. Ha a halál – legalábbis bizonyos értelemben – már nem elkerülhetetlen, az egyének elveszíthetik azt a belső sürgetést, amely az értelmes döntések meghozatalára

ösztönözné őket. Ez egyfajta egzisztenciális stagnáláshoz vezethet, amelyben az élet elveszíti jelentőségét és céltudatosságát (Yalom, 1980; Stokes, 2021).

Locke, Kierkegaard, Sartre és Heidegger filozófiai szilárd elméleti keretet biztosítanak a digitális halhatatlanság elemzéséhez. Fontos felismerni, hogy ez a koncepció megbontja a halandóság azon szerepét, amely az autentikus önzonosság kialakításában központi jelentőséggel bír. Ez a zavar könnyen ahhoz vezethet, hogy az egyén eltávolodik valódi önmagától, és egy felszínes vagy torzított önzonosságot alakít ki, ami fokozhatja az egzisztenciális kétségbeesését.

Ugyanakkor ezek a technológiák lehetőséget kínálnak arra is, hogy újraértelmezzük az identitást, a véges lét és a transzcendencia természetét a digitális korszakban. Ahhoz, hogy ezeket a kihívásokat megfelelően kezeljük, az egyéneknek és a társadalmaknak egyensúlyt kell találniuk a technológiai innováció és az emberi lét egzisztenciális és spirituális dimenzióinak mély megértése között. Csak így biztosítható, hogy a digitális halhatatlanság gazdagítsa, és ne csorbítsa az emberi tapasztalat lényegét.

Etikai összegzés

Ahogy a digitális terek fejlődnek, a kutatóknak kritikus szemmel kell vizsgálniuk ezeknek a változásoknak a következményeit, hogy biztosítsák: a technológiai újítások valóban tiszteletben tartják az elhunytak emlékét, és támogatják a gyászolókat olyan módon, amely értelmes és tiszteletteljes. Ugyanakkor a digitális halhatatlanság újragondolásra készteti az élet, a halál és az emlékezés etikai kereteit.

A digitális személyiségek létrehozásával és kezelésével kapcsolatos autonómia és hozzájárulás körüli etikai dilemmák különösen összetettek. Ezek a kérdések mélyen érintik az egyéni jogokat, az utólagos cselekvőképeséget (*posthumous agency*), valamint azoknak a felelősségét, akik az elhunytak digitális örökségét kezelik.

E dilemma középpontjában az a feszültség áll, amely az elhunyt autonómiájának tiszteletben tartása és az élők érzelmi, gyakorlati vagy akár kereskedelmi érdekei között húzódik. E kérdések megválaszolása nem csupán jogi vagy technológiai kihívás, hanem egy mélyebb etikai kérdés arról, hogyan definiáljuk az emberi méltóságot, az identitást és az emlékezés jogát a digitális korban.

Az autonómia az életben és a halál után

Az autonómia hagyományosan az egyének azon jogát jelenti, hogy tájékozottan és önkéntesen hozhassanak döntéseket saját életükkel kapcsolatban. Azonban a digitális személyiségek

kapcsán az autonómia kérdése a halál után bonyolulttá válik, mivel az elhunyt már nem képes aktívan irányítani digitális identitását. Ez alapvető kérdéseket vet fel. Túlélheti-e az autonómia a halált? Kinek van joga dönteni az elhunyt digitális örökségéről? Hol húzódik a határ az egyén önrendelkezése és az élők érdekei között?

Bár a jelenlegi jogi keretek – például a végrendeletek és a digitális hagyatéki tervek – igyekeznek kezelni ezeket a kérdéseket, gyakran nem elég részletesek vagy naprakészek ahhoz, hogy megfelelő iránymutatást adjanak. Ezek a jogi dokumentumok általában az anyagi javakra és egyszerű digitális tartalmakra (például fiókok hozzáféréseire vagy jelszavak kezelésére) vonatkoznak, azonban nem térnek ki komplexebb kérdésekre, például arra, hogy milyen módon vagy milyen mértékben legyen engedélyezett egy elhunyt digitális adatainak AI-alapú újrafelhasználása vagy a posztumusz digitális reprezentációjának kezelése. E hiányosság következtében a digitális utóélet technológiáinak etikus alkalmazása és szabályozása továbbra is jelentős kihívást jelent. Különösen problematikusak azok az esetek, amikor az elhunyt nem hagyott explicit utasításokat a digitális örökség kezelésére vonatkozóan. Ez a helyzet etikai dilemmákat teremt: tiszteletben kell-e tartani az elhunyt feltételezett szándékait, ha ezek nincsenek dokumentálva? Milyen mértékben dönthetnek a családtagok vagy a technológiai cégek az elhunyt digitális „maradványairól”? A digitális utóélet kezelése tehát túlmutat a hagyományos jogi megközelítéseken, és arra kényszerít bennünket, hogy újraértékeljük az autonómia fogalmát: nem csupán az élők, hanem az elhunytak esetében is.

A tájékozott beleegyezés kihívása

A tájékozott beleegyezés a modern orvosi etika – illetve tágabb értelemben a bioetika – egyik alapvető pillére, amely megköveteli, hogy az egyének teljes mértékben megértsék, és tudatosan elfogadják személyes adataik felhasználásának módját. Azonban ez az alapelv komoly kihívásokkal szembesül az egyre gyorsabban fejlődő mesterséges intelligencia világában. A legtöbb digitális platform nem rendelkezik olyan mechanizmusokkal, amelyek lehetővé tennék a felhasználók számára, hogy előzetesen és részletesen rendelkezzenek arról, hogyan használják fel adataikat haláluk után. Ennek hiánya etikai szűrkezőnákat teremt, különösen akkor, amikor technológiai vállalatok AI-alapú szimulációkhoz használják fel az elhunytak személyes adatait egyértelmű, kifejezett hozzájárulás nélkül. Felmerül a kérdés: hogyan tisztelhetjük az egyén autonómiáját, ha az érintett személynek nem volt lehetősége meghatározni, hogyan kezeljék digitális örökségét halála után?

A hallgatóságos (implicit) és a kifejezett (explicit) hozzájárulás közötti különbségtétel tovább bonyolítja a helyzetet. Még ha valaki életében hozzá is járult adatai tárolásához vagy

megosztásához, ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy beleegyezett volna adatai felhasználásába interaktív avatárok vagy úgynevezett „deadbotok” létrehozására. A digitális lábnyomok – például e-mailek, közösségi média bejegyzések vagy hangfelvételek – felhasználása beszélgetések szimulálására komoly etikai kérdéseket vet fel. Vajon az elhunyt szándéka volt-e, hogy személyes kifejezéseit, amelyeket eredetileg adott kontextusban és közönségnek szánt, később újra felhasználják digitális interakciókban? Gyakran ezek az alkalmazások túlmutatnak azon, amit az érintettek életükben elfogadhatónak tartottak volna, és elmosódik a határ a méltó megemlékezés és az etikai túlkapások között.

A helyzetet tovább bonyolítja az úgynevezett meghatalmazotti hozzájárulás gyakorlata, amikor a családtagok vagy jogi képviselők döntenek az elhunyt digitális személyiségének sorsáról. Bár praktikus megoldásnak tűnhet, súlyos etikai dilemmákat vet fel, különösen annak kapcsán, hogy ezek a döntések mennyire tükrözik az elhunyt valódi szándékait. Mennyire befolyásolják ezeket a döntéseket az érzelmi motivációk, a rendezetlen családi dinamika vagy akár anyagi érdekek? Különösen aggasztó, ha az elhunyt digitális személyisége kereskedelmi céllal kerül felhasználásra vagy olyan módon manipulálják, amely ellentmond az illető életében vallott értékeinek. Ez nemcsak az identitás integritását veszélyezteti, hanem az egyén halála utáni méltóságának megsértéséhez is vezethet.

Ahhoz, hogy ezek az etikai kihívások megfelelően kezelhetők legyenek, szükség van új, átfogóbb keretek kialakítására, amelyek figyelembe veszik a digitális örökség kezelésének komplexitását, és biztosítják, hogy az egyének hozzájárulása valóban tudatos és tiszteletben tartott legyen.

Az autonómia és a hozzájárulás megsértésének etikai kockázatai

Az első kockázat az érzelmi ártalom lehetősége, amely különösen a gyászolókat érinti. Amikor a szeretteik mesterséges intelligenciával generált változataival szembesülnek, anélkül, hogy az elhunyt ehhez egyértelműen hozzájárult volna, az súlyos pszichológiai megterhelést okozhat. Ez a fajta interakció megnehezítheti a gyászfolyamatot, mivel fenntarthatja az illúziót, hogy az elhunyttal való kapcsolat még mindig fennáll, ezáltal elodázva az elvesztés elfogadását.

A második kockázat a félreértelmezés veszélye, amely arra utal, hogy az elhunyt identitása manipuláció tárgyává válhat. Az AI-alapú szimulációk torzíthatják a személyiség valódi vonásait, hamis vagy leegyszerűsített képet festve az elhunyttról. Ez sértheti az elhunyt személyes méltóságát, mivel az így létrehozott digitális reprezentáció már nem tükrözi hűen az egykori életét, értékeit és kapcsolatait.

Végül, az autonómia megsértése a kommercializálódás kockázatával is jár. A cégek hasznot húzhatnak az elhunytak digitális örökségéből például előfizetési szolgáltatások, célzott reklámok vagy más pénzügyi stratégiák révén. Ez az etikai aggodalom azzal kapcsolatos, hogy a személyes identitás árucikké válik, és az elhunyt emlékét kereskedelmi érdekek szolgálatába állítják. Ilyen esetekben az emberi méltóság és az egyéni identitás tiszteletben tartása sérülhet, mivel a digitális jelenlétet nem az emlékezés, hanem a profit hajtja.

Felhívás további kutatásokra és társadalmi párbeszédre

A tárgyalt kontextusban egyetemes etikai keretrendszer létrehozása nem lehetséges, mivel a halál, a gyász és a halhatatlanság mélyen kulturális érzékenységek által befolyásolt fogalmak. Az, amit az egyik kulturális környezetben elfogadnak, másutt teljes mértékben elutasíthatnak. A digitális halhatatlanság vizsgálata még gyerekcipőben jár, és következményei technológiai, etikai, kulturális és jogi területeken egyaránt megjelennek. Ezért sürgős szükség van további interdiszciplináris kutatásokra, hogy mélyebben megértsük ezen jelenség hatásait, és irányt mutassunk a felelős fejlesztés felé.

Fontos különbséget tenni a digitális jelenlét különböző formái között. Az olyan szolgáltatások, mint a „memorializáció,” lényegében a hagyományos fényképalbumok digitális megfelelői. Ezek a platformok statikus emlékhelyekként szolgálnak, megőrizve az elhunyt digitális lábnyomát anélkül, hogy bármilyen interakcióra vagy visszajelzésre lehetőséget adnának. Bár ezek sem mentesek az etikai kérdésektől, statikus jellegük megkönnyítheti beillesztésüket a gyászfolyamatba, mivel passzív emléktárolóként működnek, amelyek lehetőséget adnak az emlékezésre anélkül, hogy bonyolult érzelmi dinamikákat idéznének elő.

Ezzel szemben az AI-alapú „újraalkreációs szolgáltatások,” például a „deadbotok” megjelenése több szempontból kockázatos újdonságot képvisel. A statikus emlékhelyekkel ellentétben ezek a botok képesek szimulálni a beszélgetéseket az elhunyt személy e-mailjeiből, közösségi média bejegyzéseiből és más digitális kommunikációjából nyert minták alapján. Ez az interaktív dimenzió jelentősen befolyásolhatja a gyász természetes lefolyását, érzelmi függőséget alakíthat ki, és akadályozhatja a veszteség elfogadását. Az a jelenség, hogy az élők feltételezett párbeszédet folytatnak egy elhunyt szerettükkel, aki valójában nem képes valódi érzelmek vagy empátia kifejezésére, komolyan megzavarhatja a gyászolók pszichológiai jóllétét. Ez a jelenség mély filozófiai kérdéseket vet fel az identitás, a jelenlét és az autenticitás kapcsán is.

A gyász kereskedelmi árucikké alakítása – azaz az érzelmi tapasztalatok profitorientált termékévé változtatása – súlyos etikai aggályokat vet fel (Öhman & Floridi, 2017). Egy

szemléletes példa erre az AI-alapú gyászbotok esete, amelyek célja, hogy szimulált interakciókat hozzanak létre elhunyt szeretteinkkel. Ezek a gyászbotok kihasználják a gyászolók érzelmi sebezhetőségét azáltal, hogy kereskedelmi tartalmakat építenek be a párbeszédbe. Egy, a Cambridge-i Egyetemen végzett tanulmány (lásd a 10. lábjegyzetet) egy hipotetikus forgatókönyvet mutatott be, amelyben egy elhunyt nagymama digitális avatárja, amely eredetileg vigasztalásra szolgálna, egy közeli étterem akcióját ajánlja, amikor a gyászoló unoka egy receptet kér tőle. Ez az eset jól szemlélteti annak a lehetőségét, hogy az ilyen technológiák miként ágyazhatnak be kereskedelmi érdekeket a vigaszt nyújtani hivatott interakciókba.

Ahogy a digitális halhatatlanság – más néven *digital afterlife* – fogalma egyre tovább fejlődik, alapvető fontosságú, hogy kritikusan és reflektíven viszonyuljunk ezekhez az innovációkhoz, biztosítva a gyász összetett és mélyen emberi folyamatának támogatását és tiszteletben tartását, ahelyett hogy torzítanák azt. E kihívások kezelése interdiszciplináris együttműködést igényel filozófusok, etikusok, pszichológusok, jogászok, szociológusok, technológiai szakértők és döntéshozók között, annak érdekében, hogy ezek a technológiák tiszteletteljesen és méltányosan integrálódjanak a társadalomba.

Ahogy ez a technológia fejlődik, alapjaiban kérdőjelezi meg az emberi tapasztalatok egyik legalapvetőbb aspektusát: a halandósághoz és az emlékezéshez való viszonyt. Annak ellenére, hogy lehetőséget kínál az örökségek újradefiniálására és a gyászfolyamatok átalakítására, fejlesztése során elengedhetetlen a halál etikai, kulturális és érzelmi dimenzióinak tiszteletben tartása. Csak átgondolt, inkluzív és felelősségteljes gyakorlatok révén érhető el, hogy a digitális halhatatlanság valóban tiszteletben tartsa az élőket és az elhunytakat egyaránt.

IRODALOM

- ADAMS, R. M. (2003). *Finite and infinite goods: A framework for ethics*. Oxford University Press.
- AINSWORTH, M. D. S., BLEHAR, M. C., WATERS, E., & WALL, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Lawrence Erlbaum Associates.
- BASSETT, D. (2015). Who wants to live forever? Living, dying and grieving in our digital society. *Social Sciences*, 4(4), 1127–1139. <https://doi.org/10.3390/socsci4041127>
- BONANNO, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20–28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>

- BOWLBY, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss, sadness and depression*. Basic Books.
- CASSIDY, J., & SHAVER, P. R. (Eds.). (2018). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (3rd ed.). Guilford Press.
- CASSIDY, J., & SHAVER, P. R. (Eds.). (2018). *Delete: The virtue of forgetting in the digital age*. Princeton University Press.
- EUROPEAN PARLIAMENT AND COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2016). General Data Protection Regulation (GDPR). *Official Journal of the European Union*, L 119, 1-88.
- FIELD, N. P., GAO, B., & PADERNA, L. (2005). Continuing bonds in bereavement: An attachment theory-based perspective. *Death Studies*, 29(4), 277–299. <https://doi.org/10.1080/07481180590923689>
- GALVÃO, V. F., MACIEL, C., PEREIRA, R., GASPARINI, I., VITERBO, J., & GARCIA, A. C. B. (2021). Discussing human values in digital immortality: Towards a value-oriented perspective. *Journal of the Brazilian Computer Society*, 27(15). <https://doi.org/10.1186/s13173-021-00121-x>
- HEIDEGGER, M. (1996). *Being and time* (J. Stambaugh, Trans.). State University of New York Press. (Original work published 1927)
- HOLLANEK, T., & NOWACZYK-BASIŃSKA, K. (2024). Griefbots, Deadbots, Postmortem Avatars: on Responsible Applications of Generative AI in the Digital Afterlife Industry. *Philosophy & Technology*, 37, 63. <https://doi.org/10.1007/s13347-024-00744-w>
- KIERKEGAARD, S. (1849/1980). *The sickness unto death: A Christian psychological exposition for edification and awakening* (H. V. Hong & E. H. Hong, Trans.). Princeton University Press.
- KOOPS, BERT-JAAP, FORGETTING FOOTPRINTS, SHUNNING SHADOWS: A Critical Analysis of the 'Right to Be Forgotten' in Big Data Practice (December 20, 2011). SCRIPTed, Vol. 8, No. 3, pp. 229-256, 2011, Tilburg Law School Research Paper No. 08/2012, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1986719>
- KÜBLER-ROSS, E. (1969). *On death and dying: What the dying have to teach doctors, nurses, clergy, and their own families*. Macmillan.
- LUNDORFF, M., HOLMGREN, H., ZACHARIAE, R., FARVER-VESTERGAARD, I., & O'CONNOR, M. (2017). Prevalence of prolonged grief disorder in adult bereavement: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 212, 138–149. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.01.030>

- MARWICK, A., & ELLISON, N. B. (2012). "There isn't wifi in heaven!" Negotiating visibility on Facebook memorial pages. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 56(3), 378–400. <https://doi.org/10.1080/08838151.2012.705197>
- MOONEY, E. F. (2016). *On Søren Kierkegaard: Dialogue, polemics, lost intimacy, and time*. Routledge.
- ÖHMAN, C., & FLORIDI, L. (2017). The political economy of death in the age of information: A critical approach to the digital afterlife industry. *Minds and Machines: Journal for Artificial Intelligence, Philosophy and Cognitive Science*, 27(4), 639–662. <https://doi.org/10.1007/s11023-017-9445-2>
- PARKES, C. M. (2006). *Love and loss: The roots of grief and its complications*. Routledge.
- PLATO. *Platonis Opera*, ed. JOHN BURNET. Oxford University Press. 1903.
- PRIGERSON, H. G & PARKES, C. M., (2010). *Bereavement: Studies of grief in adult life* (4th ed.). Routledge.
- PRIGERSON, H. G., & MACIEJEWSKI, P. K. (2005-2006). A call for sound empirical testing and evaluation of criteria for complicated grief proposed for DSM-V. *Omega: Journal of Death and Dying*, 52(1), 9–19. <https://doi.org/10.2190/ANKH-BB2H-D52N-X99Y>
- PRIGERSON, H. G., HOROWITZ, M. J., JACOBS, S. C., PARKES, C. M., ASLAN, M., GOODKIN, K., RAPHAEL, B., MARWIT, S. J., WORTMAN, C., NEIMEYER, R. A., BONANNO, G. A., BLOCK, S. D., KISSANE, D., BOELEN, P., MAERCKER, A., LITZ, B. T., JOHNSON, J. G., FIRST, M. B., & MACIEJEWSKI, P. K. (2009). Prolonged grief disorder: Psychometric validation of criteria proposed for DSM-V and ICD-11. *PLoS medicine*, 6(8), e1000121. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000121>
- RICOEUR, P. (1992). *Oneself as another*. University of Chicago Press.
- SANDBERG, A. & BOSTROM, N. (2008). Whole Brain Emulation: A Roadmap, Technical Report #2008-3, Future of Humanity Institute, Oxford University, www.fhi.ox.ac.uk/reports/2008-3.pdf
- SARTRE, J.-P. (1943). *L'Être et le néant: Essai d'ontologie phénoménologique*. Gallimard. Translated in English as Sartre, J.-P. (2018). *Being and Nothingness: An Essay in Phenomenological Ontology* (S. Richmond, Trans.; 1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429434013>
- SAVIN-BADEN, M., BURDEN, D. Digital Immortality and Virtual Humans. *Postdigit Sci Educ* 1, 87–103 (2019). <https://doi.org/10.1007/s42438-018-0007-6>
- SHEAR, M. K. (2015). Complicated grief. *New England Journal of Medicine*, 372(2), 153–160. <https://doi.org/10.1056/NEJMc1315618>

- STEWART, J. (Ed.). (2011). *Kierkegaard and existentialism*. Ashgate.
- STOKES, P. Deletion as second death: the moral status of digital remains. *Ethics Inf Technol* 17, 237–248 (2015). <https://doi.org/10.1007/s10676-015-9379-4>
- STOKES, P. (2021). *Digital souls: A philosophy of online immortality*. New York: Bloomsbury Academic.
- STROEBE, M., & SCHUT, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies*, 23(3), 197–224. <https://doi.org/10.1080/074811899201046>
- STROEBE, M., & SCHUT, H. (2010). The Dual Process Model of Coping with Bereavement: A Decade on. *OMEGA - Journal of Death and Dying*, 61(4), 273-289. <https://doi.org/10.2190/OM.61.4.b>
- STROEBE, M., SCHUT, H., & BOERNER, K. (2017). Cautioning Health-Care Professionals: Bereaved Persons Are Misguided Through the Stages of Grief. *OMEGA - Journal of Death and Dying*, 74(4), 455-473. <https://doi.org/10.1177/0030222817691870>
- SZUHANY, K. L., MALGAROLI, M., MIRON, C. D., & SIMON, N. M. (2021). Prolonged Grief Disorder: Course, Diagnosis, Assessment, and Treatment. *Focus*, 19(2), 161-172. <https://doi.org/10.1176/appi.focus.20200052>
- WALTER, T., HOURIZI, R., MONCUR, W., & PITSILLIDES, S. (2012). Does the Internet Change How We Die and Mourn? Overview and Analysis. *OMEGA - Journal of Death and Dying*, 64(4), 275–302. <https://doi.org/10.2190/OM.64.4.a>
- WORDEN, J. W. (2018). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner* (5th ed.). Springer Publishing Company. <https://doi.org/10.1891/9780826134752>
- YALOM, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. Basic Books.

Walter Fontanini

MPhil. LLM, MPsyh,

PhD hallgató

Semmelweis Egyetem, Mentálhigiéné Intézet, Doktori Iskola

fontanini.walter@phd.semmelweis.hu